

Úprava testovacích nástrojov a podmienok testovania žiakov so zdravotným znevýhodnením

Hodnotenie úrovne vedomostí a zručností žiakov so zdravotným znevýhodnením (ZZ) sa v súčasnosti v školskej praxi okrem použitia tradičných hodnotiacich metód, postupov a spôsobov ústneho alebo písomného skúšania realizuje aj formou celoslovenských testovaní (T5 – testovanie žiakov 5. ročníka ZŠ, T9 – testovanie žiakov 9. ročníka ZŠ a žiakov 4. ročníka gymnázií s osemročným vzdelávacím programom a MS – testovanie žiakov/maturantov). Tieto testovania po odbornej aj organizačnej stránke zabezpečuje Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM).

Úprava podmienok a priebehu testovania žiakov so zdravotným znevýhodnením

V rámci prípravy celoslovenských testovaní NÚCEM venuje veľký priestor aj problematike testovania žiakov so ZZ. Dôležitosť primeranej úpravy testovacích nástrojov a podmienok testovania žiakov so ZZ vyplýva aj z rastu podielu týchto žiakov vo všetkých celoslovenských testovaniach (Obr.1).

Obr. 1 Percentuálny podiel testovaných žiakov so ZZ

Tým, že sa každým rokom počet žiakov so ZZ zvyšuje, narastá aj celkový počet úprav testovacích nástrojov. Na základe informácií uvedených v databázach prihlásených žiakov na celoslovenské testovania sme v roku 2019 vykonali 65 druhov úprav testov z vyučovacích jazykov pre 4 262 žiakov, 42 druhov úprav z cudzích jazykov pre 231 žiakov, 30 druhov úprav z matematiky pre 3 565 žiakov, 12 druhov úprav testov do elektronickej formy (na CD) pre 22 žiakov a 18 druhov úprav testov do Braillovoho písma pre 11 žiakov. Nasledujúce informácie sú určené pre žiakov so ZZ, ich rodičov, učiteľov, ktorí vzdelávajú žiakov so ZZ, tiež vedeniu škôl, v ktorých sú títo žiaci vzdelávaní. Informácie budú prospešné aj pre zamestnancov centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) a centier špeciálno-pedagogického poradenstva a prevencie (CŠPPaP), ktoré navrhujú podmienky testovania žiakov so ZZ.

Kto môže mať upravené testovacie nástroje a podmienky testovania?

Žiaci so ZZ, na ktorých sa vzťahujú úpravy podmienok a priebehu testovania, sú žiaci:

- so sluchovým postihnutím (SP),
- so zrakovým postihnutím (ZP),
- s telesným postihnutím (TP),
- chorí a zdravotne oslabení (CH a ZO),
- s vývinovými poruchami učenia (VPU),
- s poruchami aktivity a pozornosti (PA a P),
- s poruchami správania (PS),
- s narušenou komunikačnou schopnosťou (NKS),

i) s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (AUT).

Upravené testovacie nástroje a podmienky testovania môže mať žiak so ZZ, ktorý je vzdelávaný v:

- a) špeciálnej školy,
- b) špeciálnej triede v základnej/strednej škole,
- c) základnej/strednej škole spolu s ostatnými žiakmi školy formou školskej integrácie (začlenenia).

Spresnenie podmienok účasti žiakov so ZZ na testovaní – základné školy:

- Žiaci, ktorí sa vzdelávajú formou školskej integrácie (začlenenia) sa do testovania zapájajú bez ohľadu na to, či si prihlášku podávajú na študijný alebo učebný odbor strednej školy.
- Žiaci, ktorí sa vzdelávajú formou školskej integrácie (začlenenia) podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu s modifikáciou obsahu z testovaného predmetu, vzhľadom na závažnosť postihnutia a vývinovej poruchy (žiaci so zrakovým postihnutím, so sluchovým postihnutím, telesným postihnutím a s dyskalkúliou*), sa do testovania zapájajú dobrovoľne len na základe záverov dlhoročného diagnostikovania poradenským zariadením uvedeného zdravotného znevýhodnenia. Z uvedenej skupiny testovaných žiakov sa testovania zúčastňujú tí žiaci, ktorí si prihlášku podávajú na študijný odbor.
- Žiaci, ktorí sú dlhodobo alebo často umiestňovaní z vážnych zdravotných dôvodov (onkologické, psychiatrické, poúrazové, pooperačné stavy) v ZŠ pri zdravotníckych zariadeniach, sa do testovania nezapájajú, a to ani v prípade, ak si podajú prihlášku na študijný odbor.
- Žiaci, ktorí sú krátkodobo umiestnení v ZŠ pri zdravotníckych zariadeniach, sa do testovania zapájajú a testovania sa zúčastnia v kmeňovej škole, ak im to ich zdravotný stav dovolí.
- Žiaci, ktorí sú umiestnení z vážnych dôvodov v špeciálnych výchovných zariadeniach (reedukačných centrách, diagnostických centrách, liečebno-výchovných sanatóriách), sa do testovania zapájajú dobrovoľne. Ak im to ich zdravotný stav dovolí, na testovaní sa zúčastňujú v náhradnom termíne.
- Žiaci s VPU (s dyskalkúliou) píšú test z vyučovacích jazykov povinne. Test z matematiky píšú dobrovoľne (povinne ho píšú len tí, ktorí si podali prihlášku na študijný odbor obsahujúci profilový predmet matematika).
- Test zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre žiakov so sluchovým postihnutím z vyučovacím jazykom maďarským štandardne neobsahuje úlohy na počúvanie s porozumením. V prípade, že žiak napriek sluchovému postihnutiu chce konať aj časť počúvanie s porozumením, je potrebné uviesť túto požiadavku pri prihlasovaní žiaka do Informačného systému.

Rovnako aj žiaci so ZZ, ktorí sú vzdelávaní na stredných školách môžu mať podľa § 4 ods. 3 a § 14 vyhlášky č. 318/2008 Z. z. o ukončovaní štúdia na stredných školách v znení neskorších predpisov upravené podmienky na vykonanie maturitnej skúšky.

Spresnenie podmienok účasti žiakov so ZZ na maturitnej skúške

- Žiak s vývinovými poruchami učenia a žiak so sluchovým postihnutím môže v súlade s § 5 odsek 3 vyhlášky č. 318/2008 Z. z. o ukončovaní štúdia na stredných školách v znení neskorších predpisov vykonať maturitnú skúšku len z ústnej formy internej časti maturitnej skúšky z predmetov anglický jazyk, francúzsky jazyk, nemecký jazyk, ruský jazyk, španielsky jazyk a taliansky jazyk.
- Žiak so sluchovým postihnutím si môže v príslušnom školskom roku do 30. septembra 2019 namiesto predmetu cudzí jazyk zvoliť jeden z predmetov matematika alebo občianska náuka.
- Test z cudzieho jazyka pre žiakov so sluchovým postihnutím a test zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre žiakov so sluchovým postihnutím s vyučovacím jazykom maďarským štandardne neobsahuje úlohy na počúvanie s porozumením. V prípade, že žiak napriek sluchovému postihnutiu chce konať v externej časti MS z cudzieho jazyka aj časť počúvanie s porozumením, je potrebné uviesť túto požiadavku pri prihlasovaní žiaka do Informačného systému.
- Žiaci so ZZ, ktorí sú zaradení do tretej skupiny, ktorým sa v priebehu vzdelávania zmenil zdravotný stav tak, že nie sú schopní absolvovať písomnú formu internej časti maturitnej skúšky podľa písmena A, vykonajú iba externú časť a ústnu formu internej časti maturitnej skúšky podľa písmena A.

Žiaci so ZZ môžu mať počas realizácie celoslovenských testovaní (T5, T9, MS) upravené podmienky. Žiaci so ZZ by mali mať v priebehu testovania také úpravy, aké mali v priebehu vzdelávania. Pri zaraďovaní žiakov so ZZ do skupiny obmedzenia v rámci testovania a výbere úprav testovacích nástrojov je potrebné, aby osoby poverené zaraďovaním žiaka do skupiny vychádzali nielen zo záverov a odporúčaní (lekárskych,

psychologických, špeciálnopedagogických) správ, ale je tiež nutné vychádzať aj z odporúčaní pedagógov, ktorí žiaka so ZZ vzdelávajú. Hlavným kritériom pre zaradenie žiaka so ZZ do skupiny obmedzenia sú funkčné dôsledky, tzn. konkrétne následky postihnutia, ochorenia alebo narušenia. Žiaci by sa do skupín mali zaraďovať podľa miery obmedzenia pri práci s testom, nie podľa stupňa postihnutia z lekárskeho hľadiska. Pri rovnakom postihnutí nemusia byť funkčné dôsledky zdravotného znevýhodnenia rovnaké. Pri prihlasovaní žiaka so ZZ na testovanie uveďte len také a tie úpravy, ktoré žiak so ZZ skutočne potrebuje.

Úprava podmienok a priebehu testovania pre žiakov so ZZ sa vzťahuje na:

1. predĺženie časového limitu pri riešení úloh testu,
2. modifikáciu testovacích nástrojov po formálnej a obsahovej stránke,
3. možnosť používať kompenzačné pomôcky podľa individuálnych potrieb,
4. úpravy hodnotenia písomných odpovedí na úlohy s krátkou odpoveďou,
5. prítomnosti asistenta, tlmočníka posunkovej reči alebo zdravotníckeho personálu.

1. Predĺženie časového limitu pri riešení úloh testu

Žiaci so ZZ majú počas realizácie testovania predĺžený čas z rôznych dôvodov: odlišný spôsob prijímania, spracovávanía a odovzdávania informácií, iný spôsob zapisovania odpovedí, práca s iným formátom testov (zväčšené písmo, test v Braillovom písme), väčšia fyzická a psychická záťaž, spomalenie rýchlosti pracovného tempa, používanie kompenzačných pomôcok a pod. Využitie dĺžky predĺženia času však závisí od zručnosti konkrétneho žiaka so ZZ. Predĺžený čas môžu z psychohygienického hľadiska využiť aj na krátku relaxáciu a následné pokračovanie v riešení úloh testu. V prípade potreby sa žiak so ZZ môže napríklad občerstviť, napiť, postaviť sa a prejsť sa po triede alebo si môže oddýchnuť na mieste (v lavici) či v relaxačnom kútiku.

2. Modifikácia testovacích nástrojov po formálnej a obsahovej stránke

Formálne úpravy sa týkajú zväčšenia veľkosti písma, úpravy riadkovania, prepisu textu do Braillovho písma, do elektronickej formy, zvýraznenia kľúčových slov v zadaní úloh, doplnenie úloh o ilustrácie, ktoré uľahčujú pochopenie obsahu a podporujú predstavivosť, členenia testového hárka tak, aby bola uľahčená orientácia. Okrem formálnych úprav majú žiaci so sluchovým, so zrakovým, s telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, autizmom a s vývinovými poruchami učenia úlohy z dôvodu zdravotného znevýhodnenia modifikované aj po obsahovej stránke.

Obsahové úpravy sú v jednotlivých testoch realizované vzhľadom na jednotlivé špecifiká vyplývajúce z konkrétneho druhu zdravotného znevýhodnenia. Obsahové úpravy sa vzhľadom na obmedzenia v zmyslovom vnímaní týkajú modifikácie, preformulovania, resp. úplného nahradenia úloh vychádzajúcich so sluchových alebo zrakových skúseností, z jazykovej oblasti (zvukovej roviny, pravopisu...) atď., pričom je zachovaná obťažnosť a obsahová špecifikácia testu.

Formálne a obsahové úpravy sú realizované podľa individuálnych potrieb žiaka so ZZ, a na základe toho ako bol žiak na testovanie prihlásený v informačnom systéme.

Keďže žiaci so ZZ plnia rovnaké ciele vzdelávania ako intaktní žiaci, navrhnuté úpravy testovacích nástrojov (preformulovanie, modifikácia, prípadne nahradenie) inými úlohami sú realizované tak, aby bola zachovaná obsahová špecifikácia testu, nemenila sa obťažnosť a aby boli zároveň v maximálnej možnej miere zohľadnené špeciálne edukačné potreby žiakov so ZZ. Ide najmä o také úpravy, ktoré v čo najmenšej miere zasahujú do obsahu testu a čo najmenej ovplyvňujú objektivnosť. Testy overujú rovnaké ciele ako testy intaktných žiakov. Pri redukovaní obsahu testu by nebolo možné rovnaké ciele overiť.

Ukážka úprav testových položiek

Slovenský jazyk a literatúra

Zadanie úlohy T9 2019 – test SJL 2331 – intaktní žiaci

21. Utor z antonyma slova *ľahko* príslovku vystupňovanú v 2. stupni a napíš ju pravopisne správne.

Upravené zadanie úlohy T9 2019 – test SJL 2331 – žiaci s VPU

21. Utor z antonyma slova **ľahko** príslovku **vystupňovanú v 2. stupni** a napíš ju.

Poznámka: Keďže žiaci s VPU majú problém s pravopisom úloha bola čiastočne upravená. Žiakom s VPU sa nehodnotil pravopis. Kľúčové slová v úlohe boli zvýraznené boldom.

Zadanie úlohy MS 2019 – test SJL 19 4714 – intaktní žiaci

37. V ktorej možnosti dochádza k znelostnej asimilácii/spodobovaniu?

- A. Jedlo sa podáva o hodinu.
- B. Považoval to za očarujúce.
- C. je tu dosť miesta
- D. obliečky sú čisté

Upravené zadanie úlohy MS 2019 – test 19 4714 – žiaci so SP

37. V ukážke 5 sa spomínajú

- A. 3 osoby a 2 zvieratá.
- B. 3 osoby a 3 zvieratá.
- C. 4. Osoby a 2 zvieratá.
- D. 4 osoby a 3 zvieratá

Poznámka: Na vyriešenie úlohy je potrebná sluchová skúsenosť. Úloha bola modifikovaná a preformulovaná, keďže k vyriešeniu pôvodného zadania úlohy je potrebná sluchová skúsenosť.

Matematika

Zadanie úlohy T9 2019 – test MAT 1100 – intaktní žiaci

10. Traja súrodenci si objednali jednu pizzu veľkosti XL. Miška zjedla štvrtinu z celej pizze. Lenka zjedla tretinu zvyšku a Patrik zjedol polovicu z toho, čo nechala Lenka. Zvyšok si dali zabaliť domov. Akú časť pizze im zabalili? Výsledok zapíšte zlomkom v základnom tvare.

Upravené zadanie úlohy T9 2019 – test MAT 1100 – žiaci s VPU

10. Traja súrodenci si objednali jednu pizzu.

Miška zjedla **štvrtinu** pizze.

Lenka zjedla **tretinu** z toho, čo nechala Miška.

Patrik zjedol polovicu z toho, čo nechala Lenka.

Čo ostalo, si dali zabalit'.

Napište zlomkom v základnom tvare, akú časť pizze im zabalili.

Výsledok zapíšte zlomkom v základnom tvare.

Poznámka: Úloha bola pre žiakov s VPU čiastočne preformulovaná. V zadaní úlohy bol zredukovaný text, vytvorené jednoduché vety a boldom zvýraznené kľúčové slová.

Zadanie úlohy T9 2019 – test MAT 1100 – intaktní žiaci

27. Sieť na obrázku je tvorená zhodnými rovnostrannými trojuholníkmi.
Ktorý zo štyroch zvýraznených útvarov má najväčší obsah?

- A** lichobežník
- B** kosodĺžnik
- C** kosoštvorec
- D** trojuholník

Upravené zadanie úlohy T9 2019 – test 1100 – žiaci so ZP

27. Vypočítajte v cm^2 obsah pravouhlého lichobežníka, ktorého základne majú dĺžku 13 cm a 28 cm a ramená majú dĺžku 8 cm a 17 cm.

- A.** 234
- B.** 180
- C.** 164
- D.** 66

Poznámka: Vzhľadom na zadanie úlohy, ktoré vychádza z vizuálnych skúseností bola úloha pre nevidiacich žiakov nahradená výpočtovou úlohou. Zadanie úlohy bolo po formálnej stránke upravené do Braillovoho písma v kombinácii s čiernotlačou.

3. Možnosť používať kompenzačné pomôcky

Žiaci so ZZ môžu v priebehu testovania používať podľa druhu postihnutia a individuálnej potreby kompenzačné pomôcky, ktoré používajú bežne na vyučovaní, pri písaní písomných prác.

Napríklad žiak s vývinovými poruchami učenia, ktorý používa gramatické tabuľky počas vyučovania, ich môže používať aj v priebehu testovania.

Medzi kompenzačné pomôcky pre žiakov s VPU, ktoré môžu štandardne používať počas testovania zaraďujeme dyslektické (čítacie) okienko, dyslektické tabuľky, gramatické tabuľky, kartičky so slabikami, obrázkovú abecedu, písmená na kockách, násadku na pero, matematické tabuľky (prehľad matematických vzorcov, pomôcku na premenu jednotiek, tabuľky násobenia...), vlastnoručne urobené prehľady pravidiel, diktafón, počítač a i.

Žiaci nesmú používať výpisky (celé definície), učebnice, študijné materiály, mobilné telefóny a iné elektronické zariadenia.

4. Úprava hodnotenia písomných odpovedí na úlohy s krátkou odpoveďou

Písomné odpovede žiakov so ZZ sú hodnotené rovnako ako písomné odpovede intaktných žiakov, až na skupinu:

- a) **žiakov s vývinovými poruchami učenia** – s dyslexiou, dysgrafiou, dysortografiou a dyskalkúliou len v spojení s dyslexiou, dysgrafiou a dysortografiou. Na samotnú dyskalkúliu sa úpravy hodnotenia nevzťahujú. Pre žiakov s vývinovými poruchami učenia sú pravopisne chyby prípustné. Hodnotí sa iba obsahová stránka odpovede.
- b) **žiakov so sluchovým postihnutím** – odpovede žiakov so sluchovým postihnutím môžu byť napísané v akomkoľvek tvare. Za správne odpovede sú pri hodnotení považované aj odpovede s gramatickými a pravopisnými chybami. Ak je odpoveď žiaka so sluchovým postihnutím z vecného/významového hľadiska správna, odpoveď je vyhodnotená ako správna aj s gramatickými a pravopisnými chybami.

5. Asistenčné služby

Žiaci so ZZ, ktorí sú zaradení do II. skupiny obmedzenia (v rámci T5 a T9) a III. skupiny obmedzenia (v rámci MS) môžu podľa individuálnej potreby využiť okrem kompenzačných pomôcok aj služby asistenta. Asistentom pre žiakov so ZZ môže byť špeciálny pedagóg, psychológ, výchovný poradca, liečebný pedagóg, tlmočník do posunkovej reči, zdravotník, pedagogický asistent, pedagóg školy, ktorý nemá aprobáciu na vyučovanie daného predmetu, osobný asistent alebo aj rodinný príslušník. Asistent v priebehu testovania pomáha žiakovi so ZZ so zápisom textu, s prepisom odpovedí z testového zošita do odpovedového hárka, prečítaním ukážky alebo zadania úlohy, vysvetlením inštrukcií a neznámych slov súvisiacich so zadaním úlohy, opisom obrázka (grafu, schémy...), pri orientácii v testovom zošite, s otáčaním strán, pri manipulácii s písacími potrebami a kompenzačnými pomôckami, pri orientácii v priestore a pod.

Záver

V tejto súvislosti by sme v kontexte zisťovania a hodnotenia úrovne vedomostí a kompetencií u žiakov so ZZ nemali zabúdať na to, že v súčasnosti existuje pomerne široké množstvo kompenzačných pomôcok a technológií, metodických postupov a odporúčaní, pri ktorých efektívnom využití aj žiaci so ZZ si dokážu osvojiť učivo na porovnateľnej úrovni ako intaktní žiaci. V súčasnosti, to však závisí nielen od zavádzania rôznych systémových zmien, uplatňovania individuálneho prístupu a špeciálnej podpory pre žiakov so ZZ v podobe úpravy prostredia, materiálneho vybavenie a priestorového zabezpečenia, rešpektovania špecifik vyplývajúcich zo ZZ, ktorým smerujeme k dokonalejšiemu porozumeniu poznatkom, ale závisí to aj od zmeny postojov pedagógov voči žiakom so ZZ, ktoré by nemali smerovať k znižovaniu nárokov a požiadaviek na žiaka pri hodnotení vedomostí a kompetencií, z konkrétneho vyučovacieho predmetu, ale naopak, mali by smerovať k aplikácií alternatívnych a špeciálnopedagogických foriem, metód a postupov, ktorými dokážeme dosiahnuť relatívne rovnakú vedomostnú úroveň aj u skupiny žiakov s rôznym druhom a stupňom zdravotného znevýhodnenia.

Podrobnejšie informácie vzťahujúce sa k možnostiam úprav podmienok a priebehu jednotlivých národných testovaní (T5, T9, MS) pre žiakov s rôznym druhom zdravotného znevýhodnenia, vrátane dokumentov upravujúcich podmienky a priebeh administrácie, hodnotenia a prihlasovania žiakov so ZZ na testovania, sú uverejnené na webovom sídle NÚCEM www.nucem.sk. Do pozornosti dávame aj v publikáciu *Diagnostika, vzdelávanie, hodnotenie a testovanie žiakov so ZZ*, ktorú je možné stiahnuť na stránke http://www.etest.sk/data/files/1430_diagnostika_vzdelavanie_hodnotenie-a-testovanie-ziakov-so-zz.pdf.

Zoznam bibliografických odkazov

Test z matematiky – forma A (1100), 2019. Testovanie 9. Bratislava: NÚCEM, 2019.

Test zo slovenského jazyka a literatúry – forma A (2331), 2019. Testovanie 9. Bratislava: NÚCEM, 2019.

Test zo slovenského jazyka a literatúry – forma A (19 4714), 2019. MS. Bratislava: NÚCEM, 2019.

Vyhláška č. 318/2008 Z. z. o ukončovaní štúdia na stredných školách v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov.